

Lausunto Kansalliskirjaston tietohallintostrategiasta

Lausunnonantaja: Erikoiskirjastojen neuvosto

1. Yleistä

Kansalliskirjasto tietohallintostrategia on merkittävä linjaus kirjastojen ja muiden muistiorganisaatioiden kannalta keskeisten tietohallinnollisten asioiden järjestämiseksi. Tällainen on esim. muistiorganisaatioiden yhteinen hanke pitkäaikaissäilytysjärjestelmän hankkimiseksi ns. PAS –hanke.

Merkittävä on myös linjaus asiakasliittymän ja taustajärjestelmien erottamiseksi. Tämä auttaneen ylittämään kirjastojen erilaisista järjestelmistä johtuvat hankaluudet asiakkaan kannalta. Kirjastojen erilaisten järjestelmien yhteensopimattomuus on ollut myös huomattava este kirjastojen oman työn järjeistämiseksi liittyen esim. luettelointiin.

Pyrkimys yhtenäistää kirjastojen päätöksentekojärjestelmä yhteisen konsortion piiriin on erittäin kannatettava. Tulevaisuudessa erikoiskirjastoilla on toivomuksena, kuten strategiassakin todetaan, hallinnolliset rajat ylittävä erilaisten kirjastojen toimiva yhteistyö.

2. Nykytila

Nykyinen tilanne on haasteellinen erikoiskirjastoille. Erikoiskirjastojen neuvostolla ei ole vastaavaa organisatorista asemaa eikä rahoitus pohjaa kuin esim. yliopistokirjastojen neuvostolla tai ammattikorkeakoulujen kirjastojen neuvostolla, vaan se on puhtaasti erikoiskirjastojen oma yhteistyöelin. Kehityshankkeet on useimmissa erikoiskirjastoissa tehty kehysorganisaation rahoituksella.

2.2 Järjestelmät

Erikoiskirjastoissa on käytössä useita erilaisia järjestelmiä kuten PrettyLib, Trip, Axiel ja eräissä Voyager. Suuressa osassa erikoiskirjastoja kirjastojärjestelmä ei ole yleisimpiä formaatteja noudattava. Myös ERM-järjestelmiä on käytössä.

Erikoiskirjastot eivät ole ottaneet käyttöönsä Nelli-portaalia, osaksi sen kalleuden vuoksi, osaksi sen vuoksi, että se on varsinkin pienille kirjastoille liian suuri ja liian paljon resursseja kysyvä järjestelmä. Frank-monihaussa on tällä hetkellä mukana 31 erikoiskirjastoa ja PrettyLib-järjestelmää käyttävillä kirjastoilla on yhteinen portaali, jossa on 23 erikoiskirjastoa. Lisäksi erikoiskirjastot ovat hankkineet myös muita monihakujärjestelmiä, esimerkiksi SerialsSolutionsin ratkaisuja.

2.3 Palvelut ja asiakkaat

Erikoiskirjastoilla on tärkeitä erikoisaineistoja, joita ei muissa Suomen kirjastoissa ole. Näiden asiakasryhmät ja palvelut asiakkaille vaihtelevat. Osa kirjastoista pitää luettelotietonsa saavutettavuutta suurellekin yleisölle tärkeänä oman erikoisalansa tiedonvälityksen kanavana. Erikoiskirjastojen joukossa on myös sellaisia, jotka

keskittyvät palvelemaan oman organisaationsa työntekijöitä tai vain rajattua joukkoa tietyllä tieteenalalla.

3. Tavoitetila

3.1 Järjestelmät

Mikäli todella päästään siihen, että taustajärjestelmät ja asiakasliittymät voidaan eriyttää toisistaan, se helpottaa suuresti asiakkaan pääsyä tarvitsemiinsa tietoihin. Eräissä tapauksissa yleisen saavutettavuuden sijaan voidaan priorisoida kirjaston tarpeisiin räätälöityjä erikoisominaisuuksia. Siksi on hyvä, jos taustajärjestelmä voi olla erilainen. Yhtenäiseen asiakasliittymään pyrittäessä eri käyttäjäryhmille voi olla tarvetta luoda erilaisia käyttäjäprofiileita.

Myös julkaisuarkistojen osalta pitäisi pyrkiä yhteiseen kansalliseen sovellukseen. Se voisi olla esim. Kansalliskirjaston tarjoama DSpace -sovellus. Sekä julkaisuarkistot että tutkimusrekisterit olisi saatava ValtIT –hankkeen piiriin. Nämä olisivat luontevasti myös pitkäaikaissäilytyksen aineistoja.

Monilla erikoiskirjastoilla ja niiden kehysorganisaatioilla on digitointia odottavien aineistojen lisäksi teknisesti vanhenneita ja vanhentuvia tietokantoja, joille ei servereiltä löydy tilaa. Näillekin tarvittaisiin säilytys- ja käyttönsaantiapua.

3.1.3 Muut ohjelmistot

Askel oikeaan suuntaan on Lindan kehittäminen todelliseksi kansalliseksi mahdollisimman monille kirjastojärjestelmille avoimeksi yhteisluetteloksi ja sen sekä Arton avaaminen kaikille.

3.2.2 Talous

Kansalliskirjaston tietohallintostrategiassa todetaan, että ”Kansalliskirjaston ja kirjastoverkon keskitetyt palvelut kohdistuvat tulevaisuudessa kirjastotoimialalle, opetusministeriön hallinnonalalle tai joissakin tapauksissa koko valtioonhallintoon /julkishallintoon.”

Erikoiskirjastot eivät näe hyvänä tätä rajanvetoa, jos sen tarkoitus on rajata pois palvelujen piiristä muiden ministeriöiden, valtionapua saavien laitosten, yhdistysten tai säätiöiden alaisia kirjastoja. Kun valtioonhallintoakin ollaan erittäin voimakkaasti uudistamassa, ei kannattaisi lainkaan nimetä ministeriöitä. Tärkeää on kokonaisvaltainen julkisen palvelun näkökulma.

Mikäli kyseessä on julkishallinnon ulkopuolisen organisaation julkista palvelua tarjoava kirjasto, rahoituksen mallit pitäisi sopia ottaen huomioon kunkin kehysorganisaation mahdollisuudet ja tarjota keskitetty rahoitus yhteisille kehityshankkeille. Valtion ja kuntien organisaatioiden kirjasto- ja tietopalvelualan yhteisten hankkeiden kehittämisen rahoituslähteet pitää olla keskitetty samaan tahoon.

3.3 Osaamisen ja toimintatapojen kehittäminen

Kansalliskirjasto on pitkään tarjonnut keskitettyjä palveluita. Aineiston kuvailu on kuitenkin riittämätöntä ja liian yleisluonteista ainakin joidenkin erikoiskirjastojen tarpeisiin. Kansalliskirjasto voisi hyödyntää erikoiskirjastojen tekemää luettelointi- ja indeksointityötä esim. digitaalisten aineistojen tuotantoprosessissa. Näin tapahtuisi kaikille hyödyllistä osaamisen jakamista.

Erikoiskirjastoista suuri osa on varsin pieniä kirjastoja. Niiden ei aina ole mahdollista varautua tuleviin ICT- osaamisen tai juridisen osaamisen tarpeisiin. Siksi on tärkeää, että pienet kirjastoyksiköt voivat tarvittaessa ostaa ICT- ja juridiseen osaamiseen liittyviä palveluita kansalliselta keskukselta esim. Kansalliskirjastolta.